

EVSEBII COGNOMENTO PAM.

PHILI EPISCOPI CABSAREAE PALAESTINAE, E.C.

cleristicæ Historiæ ad Paulinum L.

ber Decimus.

IOH. CHRISTOPHERSONO INTERPRETE.

De Diuina nobis procurata pace. Cap. I.

*Paulino dictus hic decimus
Eusebii liber.*

Psalm. 97.

Psalm. 45.

Psalm. 37.

Ed Deo pati omnipotenti & rerū uniuersarū regi ac gubernatori sit maxima in omnibus gratia: nec minor eriam filio seruatori ac redeptori animarum nostrarum Iesu Christo tribuatur, per quem precamur, uti pace fuit & stabili per perpetuō fruatur: sicq; ab omnibus molefiis, cūm quę extrinsecus importari, rūm quā in ipsa interior cogitatione oriri solent, uacui liberq; uitam degamus. Ac quoniam tuis precebus impulsi, sanctissime Pauline, hunc decimum librum historiæ Ecclesiastice iam opportune illis librīs qui ante regēs sūt apposūtūs, tibi hoc quidquid est laboris dicare, tuq; nomine in lucem edere institutūs: in quo uel fastigium toti opere imponentes, tuas laudes prædicabimus. Meritoq; igitur hoc loco in numero perfecto, perfectam & absolutam panegyricam orationem ad Dei gloriam illustrandam, cuius auxilio ecclesiæ denuo & dificile sunt, accurate contexemus: idq; diuino Spiritu obsecuti, hoc ferè padio nos cohortant: Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Seruauit sibi dextra eius, & brachium sanctum eius. Nouum fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iusticiam suam. Idecirco factatio Dei eloquio hoc nobis canticum recolendum præcipienti, hoc nostro sermone concinne applaudamus: idq; propterea, quod post aceras & tristis illas ærumnas, partim sub oculorum aspectum, partim sub audiendi sensum subiectas, tales res in præsentia cernere, tales etiam laude & præcario effere per Dei gratiam poterimus, quales ante nostra tempora multire uera iusti, & sancti Dei martyres cupierunt in terra uidere, & non uiderūt, audire, & non audierunt. Verū hi quām celestimo cursu sublati ad superseros, res multo præstabiliores sunt confecti, & in ipso celo & paradiſo diuinis delicijs perfruuntur. Nos autem haec beneficia maiora, quām nostræ uitæ cōdīcio fert, confidentes, sicut egregiam Dei eorundem authoris magnificientiam obstupecscimus: sic illum optimo fure totius animæ uitibus contentes, summè celebramus: & sacras prophetæ prædictiones scriptis proditas, ueras esse testificamur, in quibus dicitur: Venite & uidete opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usq; ad finem terræ. At cum conteret, confringet arma, & scuta comburet igne. Pro quibus adeo euidenter in nobis expletis, magnopere latemur, & deinceps ad ea que sequuntur, pergamus. Vniuerlum impiorum genus eo modo qui supra est demonstratis, deletum & extinctum est, & ex hominum conspectu subito ita euaniuit, ut aliquid Dei oraculum videatur ad extum peruenisse, quod sic loquitur: Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: & quasi locum eius, & non est inuentus. Dies iam decaterò serena & splendida, quam nulla nubes sua opacat umbra.

ECCLESIASTICÆ LIBER X.

bra, claris coelestis lumenis radijs, ecclesijs Christi per uniuersum orbem effulsi. Necq; gentilibus hunc nostrum insignem triumphum Deus inuidit, sed eos ex quo nobiscum omnium bonorum, quæ nobis coelitus demisisti, benignusq; suppeditaſſet, effecit participes.

De Ecclesiæ renovatione. Cap. II.

VNtierum igitur humanum genus graui tyrannorum oppreſſione liberatum est. Atq; ut alijs prioribus malis, quibus conflictati erant, alia confisi sunt: lic nos in primis, qui spei in Christo Dei defixam habebamus, incredibilem læticiam animo percepimus. Quinetiam omnium nostri tyrannorum sceleris & impietate paulo ante diruta, tanquam post diuurnam & mortiferam uafitatem iam quodam modo reuiviscre, & templo solo æqua, ab ipsis fundamentis denuo ad immensam altitudinem erigi, & multo maiore splendorē atq; amplitudine quam illa qua dudum eruerāt illi uisitari uidebamus. Imperatores item ipsi, qui summā rerum obtinebant, ratiis legibus pro Christianis sanctis Dei in nos munificenter per magnam qualis accessione adiunixerunt. Imperatoris enim Constantini literis ad episcopos sunt misse, quibus & honores fuere illis delati, & donata pecunias quarum literarum uoces Latino sermone non à ratione alienum erit, ubi opportunitum tempus de illis differenteſſe offeret, in hoc libro, tanquam in illustri quadam tabula inscribere, quid immortalis memorie ad omnem posteritatem omnino commendentur.

De Encenij ubiq; locorum celebrati. Cap. III.

Dinceps celebre spectaculum, nobis omnibus optabile & ucheinventum desideratum, ante omnium oculos proponebatur ad dedicationum scilicet festiuitates per urbes singulas, templorum nuper exedificatorum consecrationes, frequentes episcoporum in unum conuentus, peregrinorum longe ab exteris regionibus accedentium concursus, mutua populi in populo benevolentia, propterea quod membra corporis Christi in una quasi harmonia & concertus conspirationem coibant. Quapropter apie admodum & conuenienter oraculo propheticō, quod futurum erat, mysticis præfigiunt, os ad os, & iunctura ad iuncturam coalescebat & a lia eius generis, que diuinus sermo per obscuram quædam & involuta annigata deinceps uerè profatus est in eadem sententiam. Vna erat sacri Spiritus uirtus & potentia, que per uniuersa Ecclesiæ mētra permeauit: una omnium mens & sententia, una & eadem fidei propensio ac studium, una ex omnium oris & consentiens diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesiæ præficiis cultus & obseruancia: accurate sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus, interdum psalmorum cantu, & ceteris hymnorum diuinitatis nobis traditorum recitationibus, non inuinquam diuinis & mysticis ministerijs exequendis celebrati: erant item alicana paſſio nis Senatoris symbola. Cuiuscitem aetatis genus, cuiuscq; sexus multitudo, ut maris & feminæ, totis cogitationis uiribus, lata mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones, Deum omnium bonorum authorem uenerari ſunt. Singuli etiam ecclesiæ præfides, qui in conuentibus aderat, singulas orationes panegyricas habuerunt: & ut uis & facultas dicebat sup-

*Ecclesiæ statutus
sub Constanti
no felix, et sum
ma rerum om
nium tranquili
tatis.*

petebat cuique, sic quisque eam celebritatem praedicavit. Tyri autem vir quidam valde modestus, progressus in medium, orationem accurate contexta, in ipsa crebra Ecclesiæ frequentia, multis praesentibus gregis Christi pastorebus, qui quiete & decorè audientiam fecerunt, recitauit: incepit ea nominatio unum solum episcopum, facile praestantisimum, Deoq[ue] charissimum (cuius opera ac studio egregium templum ibi, quod splendore omnia templa genit[us] Phoeniciæ longe superabat, magnifice fuit extructum) summis laudibus exultuit; sicque dicere ingressus est.

Oratio Panegyrica pro ecclesiavum exædificatione recitata, et Paulino Tyrio-
rum episcopo dedicata. Cap. IIII.

*Paulini Tyrio-
rum episcopi
encomium.*

*Besleel.
Salomon.
Zorobabel.*

A Mici Dei, & sacerdotes, qui sacro sanctio podera indumento, coelesti gloria corona, diuina uictione, & sacra sancti Spiritus stola circumuersit: tuque ueneratum noui ac sancti Dei templi decus Pauline, qui eximiae prudentiae insignibus à Deo exornatus, egregia florensis & integræ uirtutis opera, actionesq[ue] edidisti, cui ipse Deus, qui uniuersum mundum suo complexi continet, sui in terra domicili ac templi exædificationem reuocationemq[ue] ad Christi, unice & primogenitum ipsius uerbi, sanctisq[ue] & decoris eius sponte Ecclesiæ honorem concilist: siue quis te nouum Beatelel, diuini tabernaculi architectum uelit appellare: siue Salomonem, uite Hierusalem ueteri illa longe præstantioris regis: siue etiam nouum Zorobabel, qui templo Dei multo maiorem splendorem, quam quo ante uitebat, adiecit. Quinetiam uos compello, o facri gregis Christi uies, diuini uerbi familia, schola modestie, augustum & diuinum pietatis adiutorium: quemadmodum nos iam olim, admirabilis Dei prodigia, & miracula Domini edita, eiusq[ue] in illis beneficia in homines declarata, per diuinas sacra Scripturæ lectiones auditione accipere poteramus, & ita diuinis instituti cum Davide hymnos & pias canticiones in Deum resonare, hoc pacto (Deus aurib[us] nostris audiuiimus, patres nostri annunciauerūt nobis: opus quodoperatus es in diebus eorum, in dieb[us] antiquis) si etiam deinceps non aurib[us] & uerborum brachium excelsum, & dextram celestem Dei omnium bonorum authoris, summi nostri regis percipere, sed re & factis uerē dicā & loculis corā, rerū gestarum que quondam erant memorī prodīt, fidem & ueritatem intueri, & propterea hunc secundum uictoriæ hymnum meritò canere possumus, & ita perspicue eloqui ac dicere cum propheta: Sicut audiuiimus sic & uiduimus, in ciuitate Domini uituitum, in ciuitate Dei nostri. At in qua tandem ciuitate? nūquid in hac, que nuper à Deo extorta & fabricata est, que est Ecclesia Dei uiuentis, columna & firmamentum ueritatis: de qua sic etiam aliud diuinum oraculum annūciat: Gloriola dicta sunt de te ciuitas Dei. In qua, cum Deus omnis boni largitor nos per gratiā unigeniti filii sui congregauerit, quisque eo accersitus sit uoce & sermone de-
psal. 43. cantet: Lætatus sum in his que dicitur sint mihi, in domum Domini bimus.

*psal. 47.
Timoth. 3.*

Et iterum: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis glorie tuae. Ac non singulū solum, sed simili uniuersi uno spiritu, unoq[ue] animo Deum uerantibus personemus: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Etenim reuera ipse magnus est, & magna domus eius, excelsa, ampla, & pulchritudine speciosa praefallis homini. Magnus dominus, qui facit mirabilia solus: magnus, qui facit magna & inscrutabilia, gloriola & eximia, quorum non est numerus. Magnus, qui occasionum & temporum uicissitudines commutat, qui deponit reges, & consi-

*Dei Patria lau-
des.*

*psal. 111.
psal. 25.*

stituit: suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Depo-
*psal. 111.
Luc. 1.* sit potentes de sede, & exaltauit humiles à terra. Elutientes impleuit bo-
nus, & brachia superborum contrivit. Vnde non fidelibus soldam, sed infide-
libus etiam res olim à se gefitas in Sacris literis memoriae proditas ueras es-
se confirmauit ille ipse qui est rerum admirabilium opifex, qui magnarum
architectus, qui uniuersitatem Dominus, qui totius mundi fabricator: qui
omnipotens totus bonus, unus & solus Deus. Cuius spiritu obsequen-
tes, nouum canticum cantemus ei, qui facit mirabilia solus: quoniam in se-
psal. 135. culum misericordia eius: ei qui perculsus reges magnos, & occidit reges for-
tes: quoniam in seculum misericordia eius: quia in humilitate nostra recor-
datus est nostri Dominus, & redemit nos ab iniunctis nostris. Atque hisce
præconis primum omnium rerum parētem & procreatorem celebrare non
aliquando desistamus. Secundum etiam, bonorum authorem, diuina cognitio-
Christi Landet;

tionis explicatore, magistrum uerae pietatis, impiorum euferorem, inter-
fectorem tyrannorum, rectum uita moderatorem, nostri omnium, cum ef-
fensus reprobaūt & reieciūt, seruatorēm lesum ore concinantes ueneremur.
Nam solus illi benignissimi patri benignissimus & unigenitus filius, pa-
ternæ clementiae delidero morem gerens, nostri naturam, qui in peccato-
rum corruptione & eluiri uoluntati facebamus, libenter induxit: & tanquam
medicus longè præstantissimus, tristes & ærumnosos ægrotantium mor-
bos, quō illi largitur salutem, intuetur, horrida & tetra ulcera concreta, &
proper alienas calamitas proprio ac suo corpore dolores exhaustit.
Qui nos non modo morbo vexatos, grauisbus ulceribus & sanctorib[us] cælen-
tibus uulneribus oppressos, sed iam in numerum mortuorum relatios. ex L-
i plō opaco mortis recessu ad suam gloriam participandā recuperauit. Quip-
penim alij eorum qui in celo fuerunt, tantum supperebat roboris, ut
perditos homines re quidem ipsa posset ad salutem reducere. Solus ig-
nitus Christus, gravis onus nostra afflictæ calamitæ corruptionis in se li-
cepit: solus nostros exandauit labores: solus multam pro impietibus no-
stris subiicit non semineces, uerum omnino in monumentis, in sepul-
chris scelidos, & iam grauolentes estiuit: solus & olim & iam studio tuo,
& cura beneuola, præter cuiusquam nostri ipsorum spē & expectationem
serauit: solus deniq[ue] magnam paternorum bonorum affluentia nobis im-
perauit qui est uite autor, lucis largitor, magnus & eximius noster medicus,
rex, Dominus & Christus Dei. Et sicut quondam, cum humanum genus
uniuersum, demonum impiorum fraude, & malignorum spirituum cona-
tu effecit quasi no[n]ne quadam obscura, & densa caligine obiecta, obrutumq[ue],
semel ipse solus apparens ardentiib[us] luminis sui radis, multiplices & tortuo-
sas feclerum nostrorum catenas rāquam ceram igne liquefactam dissoluit:
ita iam cum propter tantam gratiam, propter tantum beneficium, inuidia or-
minis uitritus inimica, & sceletus demon totius probitatis hostis, proprie pre-
iracunda disruptus esset, & omnes suas lethales ac mortiferas copias aduer-
sum nos instruxisset, & primum instar rabidi canis dentes in lapides contra
ipsum projectos illisuerit, & furorem suum, qui contra prios viros, aduersari-
os suos incendi solet (dum immānam suam ac plusquam belluinam rabidi-
em in lapides templorum, & inanimam sacrarum ædium materiam conuer-
tebat, & ecclesiarum uastitatem ac ruinam, sicut ipse secum putauit, ede-
bat) in tela inanima expuisset, cumq[ue] deinceps horrenda sibila & serpenti-
nas ipsius ac pestiferas uoces, nonnunquam per impiorum tyrannorum mi-
nas & tetrores, interdum per nefanda & cœtumeliosa perditorū principum
decre-

decreta profundisset, ex itia eis mortis virüs ex faucibus euomuisset, & lethalia, ac pernicioſis uenenis animas a se infestatas infecſſet, & mortiferis mortuorum ſimulachrorum uictimis eas feré ad æternam mortem truſſeret, & homines belluina immanitate efferatos contra nos incitasset, eosque omne crudelitatis genus in nos exercere coegiſſet: rurſus quasi de integro ille magni confilij angelus, potentiſſimus omnium rex, summus Dei dux, poſtquam fortissimi regni ipſius milites erant omni tormentorum genere, que patienter & conſtantī animo pertulerant, fatis ſuper eis exercitati, ex inopinatō fe offendit: omnes eis hostes & intímicos fuos ita penitus deleuit, & redigit in nihilum, ut ne nominari quidem aliquando uideantur: & quos libicharos, quos amicos habebat, apud omnes, non homines modo, sed celeſtes etiam potefates, ſolem, lunam, hydram, colum ac mundum uniuersum præter omnium opinionem ad tantam gloriam euexit, ut iam (quod quidem non alia) ſummi imperatores, honorem, quem ſunt ab eo confeſſi, planeſtenties, in detestabiles mortuorum idolorum uultus ac effigies expuant, profanos dæmonum cultus proterant, ueterem errorem à patribus ductum irrideant, unum ſolum Deum communem cum omnium, tum ipſorum patronum agnoscant: Christum Dei filium ſummum uniuersorum regē fateantur, eum feruorem iſcriptionib, in columnis incifis prouincient, & p̄eclarā eius facinora, uictoriae contra impios partas literis maiſculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in urbe, que totius orbis terrarum regina eſt collocaſit, ſcīt描绘dibas curarint: adeo ut ex omnib, qui à primo æuo extirrent ſolus Iesu Christus feruor noſter, ab imperatorib, qui ſumnum in terris principatum obtinent, non tāquam rex ab hominibus de more conſtitutus eſſe concedatur, ſed ut ingenuus Dei omnipotens filius, & Deus ipſe uirtutis moderator ſumma ueneratione dignetur. Id quē plane meritisimo. Nam quis unquam regum tantum uirtutis ac potentia nactus eſt, ut nomen ſuum ita poſſet propagate uia omnium hominum aures percerellet, inq̄ue omnium ore ac sermone uerſatur? Quis princeps leges tam piā tamque modeſtas inſtituit, eisq; tam fit me conſtabilituit, ut omnes homines ab ultimis terra oris, ad extremos ulque totius mundi terminos cum illas approbarent, tum iſdem tua ſponde morem gererent? Quis gentes indomitas, moribus barbaras ac immanes, legibus quantumuis manuaret & benignis repreſerit? Quis tot integris ſeculis ab omnibus oppugnat, uirtutem & potentiam, que ſuprā hominem putanda eſt, ostendit, ita ut in dies ſingulos magis magis florere, & per omnes hominum actates reuireceret? Quis gentem, de qua non ali quando ab omni ſeculorum aetate auditū fuerat, non dico in aliquem terrae angulum elanculum abdidit, ſed paſſim in uniuersum terra orbiuſ qui ſub ſole eſt diffudit? Quis pietatis armis milites fuos adeo munivit, ut animos adamante duriores robustioresq; in certaminibus prælijsq; contra aduersarios ſuceptis declararent? Quis unquam regum poſt mortem tantum uibus ac potentia ualuit, tot bella gelsit, tot trophæa contra intímicos ſtatuit? Quis deniq; tam regalibus tamq; magnificis palatijs, tam praeclausis templis auguste conſecrat, omnem locum, regionem & ciuitatem tam Grecorum quam Barbarorum illuſtrauit? Egregia autem huius templi ornamenta monumenſa, que ſunt tam augulta reuera, tam magnifica, tanta admiratione digna, & uelut illuſtres imágines, regnum Seruacionis ob oculos noſtri ſtatuentes, (quoniam etiam ipſe tam dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creatuſunt: etenim potentia ipſius uerbi Dei, ſummi omnium regis & moderationis

ratori, a nemine refiti poterat) accuratē cōſiderare, & quid ſingula eorum ſignificant diſquirere, proprio quodam ocio & ſeparato agerent: ne ea ſolum, uerū etiam propenſum ſtudium eorum qui in hoc templo adificando laborem ſuum & operam poſuerunt, quale ſit, & quanti aſtimetur ab ipſo leſu Christo, quem diuinis laudibus eſterimus, qui uitium animorum noſtrorum templum intuetur, qui domum ex uitio incedentibusq; in terra lapidibus conſtructam, beneq; & firmiter ſuper fundamento Apoloſorum & prophetarum locatam contemplat: cuius lapis angularis ille iſpē eſt: quem tametli non ſolum ueteris illius adificij quod iam dirutum eſt, ſed huius etiam quod nunc ex multis hominibus conſtat, architecti mali, (Iudeos & hæreticos uideatur intelligere) ex malis edocti penitus reprobarunt: tamen pater & olim & iam approbans, in caput anguli Ecclesiæ, que eft omnium noſtri communis, collocauit. Hoc igitur ex nobis ipſis extructum uitium uidentis Dei templum, maximum & maximē uero Dei uero decorum ſacrum, cuius intima adyta, qua ſub uulgi alſpectum caſacrii, ſan-derē ſoſtū, qua reuera ſancta ſunt, & ſancta ſanctorum, quiſ aliquan etum ſanctorū do introsixſe le audeat affirmare? Quis oculos ſuos intra ſacros eius ambi- bus inſicre potest, niſi ſolus magnus ille & ſummuſ omnium pontifex, cui ſoli fas eft cuiusq; anima rationalis arcana perſeruari? Verū forſitan etiam unialteri (duci nimis utrum, qui iſli exercitu & gregi Christi praefidet) proxime ſecundum eum ſimiliter huius muneri potefas datur obeundi: cui ipſe primus & magnus pontifex Christus ſecundas in templo quod hic ſummuſ po- apud nos eſt impertiſt, quem paſtorem uero ſancto gregi praefecit: quem iſiſex. confenſu & iudicio patri ueltri populi moderatorē deſignauit: quem tanquam ministrum & interpetem nouum Aaron, aut Melchizedech, effigiem filij Dei repreſentantem, manentem, & communib, ueltri omnii pre- cibus ab ipſo Domino ad immortalem gloriam referuatum conſtituit. Deſeruantur igitur huic ſoli poſt primum illum & maximum pontifice, eis non prima, ar ſecunda partes intimam animorum ueltrorum cogitationē con- templandi inſpicendiq;. Qui iam cum multa experientia, tum prolixo tem- pori ſpacio in unumq; ueltrum accurate inquisuit: quicq; magno stu- dio & diligenti cura omnes uos modeſtia & uero pietatis uelbo inſtituit: qui deniq; potefas p̄e cæteris earum rei ſuas ipſe diuina ope adiutus per- egerit, ratione reuera exequitam reddere. Quemadmodum autem ſummuſ & magnus noſter pontifex Christus, qua patrem facientem uideat, ea- dem (ita de ſeipſe loquitur) ſimiliter & ipſe faciat: ſic iſte pontifex, in ſummo pontificem Christum, tanquam in magiſtrum ſyncretis mentis oculis intuenſis, que eum facere animaduenti, illorum quali archetypis uifus exempla- tibus, effigies, quoad eius fieri potest, tanquam probus attifex ſimillime ad ea ipſa exprimit: nihiſo plane inferior ipſo Belileel, quem Deus diuino Beſſileel, ſpiritu ſapiencia, intelligentia, & reliqua artificiosa ſolertia peritiae in- buit, & ad tabernaculum ſue templum exadificanduſ (quod celeſtia my- ſteria per ſymbola quaedam & notas adumbrare) aperuit. Eodem modo igitur iſte uitium Christi totius Dei ueltri, ſapiencia, luminiſ ſuam imaginem ſuo ipſius animo figurans, ne dic quidem potest, quanta cum magnifica- tia, quam liberali & immensa animi alacritate, quanta cum omnium ue- ſtrum ad eam rem precepitione ac ſtudio (qui liberali ſumptu & mu- nem collatorum amplitudine tam enixi, tamque benefice proſpexit, ne quicquam eius proposito ullo modo deſeffet) magnificum & egregiuſ Dei altissimi templum, quod oculis cerni potest, ſimile plane natura ſua exemplari prælata.

Tempi repur præstantioris templi, quod sub sensum humanum non cadit, fabricatus sit. Hunc autem locum (par est enim primum omnium de eo uerba facere) quem hostes præ malevolentia omni spurca & impura materia ac sordibus exagerauerant, iste minimè neglexit: neq; eorum qui eius nequitie erant authores, celsit improbatis, idēc cum lieuisset, ad alium locum (alij namque fere infiniti erant in ciuitate) perrexisse, sicq; permagnam laboris reperiisse leuationem, & multis molestis se penitus expediuisse. Iste tamen primum se applicauit ad opus: deinde uniuersum populum propensa animi intentio ne ad illud excitauit: & simulacrum ingentem manum turbamq; ex omnibus coegerat, primum laboris certamē ille ipse obiit: consentaneum sanē ratus, ut sita cum primis ecclesiis, qua uisitabat ab hostiis expugnata, que graves ruinas pati, que persecutionis impetus cūm ante nos, tum una nobilium sustinuerat, que in statu matris liberis suis orbata esset, singularis beneficie beneficentissimā Domini nostri ac servitoris particeps nobiscum fieret. Postquam enim uisitū fuit magno nostro pastori Christo, feris, lupis, & omnī immāni agrestic belluarum genere abacto, & dentibus leonum (ut diuinā oracula loquuntur) contritis, filios suos in unum deintegro convocare, gregis suo ouile quoddam egregium meritissimo quidem erexit, quo intimum confunderet, & ultorem & detestabiles impiorum conatus profus retunderet. Atq; hi quidem Dei oforis iam non sunt, quoniam non omnino erant, quia ad exiguum tempus non solum alijs exhibuere molestias, uerū etiam ipsi iisdem conturbati fuere: suppliciumq; deinde sequum debitumq; subeuntes, leipso, amicos, domos & familiā suas funditus euenturunt: adeo ut uetera uaticinia in Sacris literis perfcripta, rata reuera & fidelia comprobentur: in quibus diuinus sermo cūm alia uerē asseuerat, tum ista etiam de his impīs euidenter pronunciata: Gladium extraxerat peccatores, intendenter arcum suum, ut percūtiant pauperem & inopem, & trucidant rectos corde. Glaudius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum constringatur. Erit memoria eorū cum sonitu, & nomen eoru[m] delesti in eternū, & in seculum seculi. Quoniam cum in malis erant clauerunt, & non erat qui saluos faceret: ad Dominum, & non exaudiuit eos: quinetiam ipsi obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus, & erit uis. Atq; illud quod his uerbis elatum erat, (Dominē in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges) iam oculis cuiuscq; uerum apparet. Cæterū ut hi Gigantum more bellare cum Deo ne uitium uerit, talem sunt uita exitum consecuti: sic ecclesia Christi, quæ opinione hominum de farta & desperata erat, propter singulariter patientiam tormentorum, ob Dei amorem suscepit, talem exitum habuit, qualis tam perspicue censitur, usq; adeo, ut Esaiae propheta pulchritilli contentiat: Lætare deserta solitudo, quæ exēcata es. Exultet solitudo, & floreat ut liliū. Et florebunt, & exultabunt loca deserta: roboramini manus languentes, & genua debilitas: consolatione capite pulsulanī mente: confortamini, ne timeatis: ecce Deus noster iudicium reddit, & reddet: ipse ueniet, & seruabit nos: quoniam, inquit, erupit in deserto aqua, & uallis in terra sitiens, & arida erit in paludes, & in terram sitiensem fons aqua erit. Atq; ut ista olim uerbis diuinis predictis, Sacris literis commendata sunt: sic euenta eorum non amplius auditio, sed re ipsa nobis traduntur. Solitudo haec quæ est in aqua, quæ uidea, consolatione destituta, cuius in sylva lignorum securibus exciderunt Ianus eius in idipsum, quā in securi & acria contulerunt: cuius libros corruptendo, incenderunt igne sanctuarium Dei, in terra polluerunt tabernaculum

Psal. 36.

Psal. 9.

Psal. 17.

Psal. 72.

Psal. 35.

Psal. 73.

LIBER DECIMUS. 833

naculum nominis eius: quam uindemiarunt omnes transiuentes per viam, dirueruntq; eius sepes: quam exterminauit aper de syria, & singularis feris depastus est: admirabilis Christi potentia, cum ei uicum sit, iterum florit. **Psal. 79.** ut liliū. Quippe sicut id temporis etiā ipsius: natus de virtute, tanquam a patre diligenter curam de ea suscipiente castigabatur (quem enim diligenter Hebre. 12. Dominus, castigat flagellat omnem filium, que recipit ut obliuam sati caligata est, rursus de integro celestis exultare precipit: efforexit, ut liliū, et diuinum suum odorem in omnes homines efflat. Quoniam, inquit, erupit aqua in deserto: hoc est, riuis salutaris laetari, in quo diuinus regenerati sumus. Etiam solitudo que ante arida erat, in fraga dissoluta est, & in sicutem texera ebulliſſis fons aqua uiuentis. Manus qua prius languida erant, sunt reuera roborata. Atq; haec preclarā & illufria monumenta exemplaque que oculis cernimus, sunt roboratarum opera. Quinetiam genua, que tam pridem debilitata erant, & disoluta, propria gressu fruuntur, rectam diuine cognitionis semitam inserviant, & mature ad proprium & familiarem gloriam summi & benignissimi pastoris Christi felicitant. Quod si qui minis tyrannorum perterriti, animis obtorquerūt, ne istos quidem salutatis Dei sermo euatorius patitur expertes esse: sed eos benignè admodū sanat, & ad uerū diuinū numinis solarium percipiendum institat, dicens: **Consolationē capite Psal. 35.** pululanī mente, confortamini ne timeatis. Iste nouus noster & preclarus Zorobabel, quoniam solerit & perspicacientis intelligentia percipiebat diuinum sermonem, prædicente solitudinem illam. Ecclesiam dico, proper Dei amorem uastatam, post acerbam capitulitatem, & abominationem desolationis, his commodis qua suprà posui potitoram, ob ea causam nō mortuum situd Ecclesie cadaver aspernat est, sed primo omnium obsecratis, nibus ac precibus, communis omnium uestris consensu, patrem placatum & propitiū efficit: & solum eum qui mortuis uitam tribuit, auxiliatore & adiutori libi aliscens, ecclesiam hæc prolapsam, simulacrum purgauerat, & fordes inde penitus exemerat, exēcit: deinde nō ueteri ornatu, quæ olim habuerat, decorauit, sed qualē à diuinis eloquiss didicerat, manifestò ita referentibus: Erit gloria domus huius posterior, longe supra priorem. Ob quā catiū uniuersum locum multo amplioribus terminis circumferens, exteriō **Ecclesie maius** ambitū muro undique munivit, ut firmissimū totius operis propugnacū **rus, ueſtibule** lumen exiret. Inagis ueſtibulum in sublimē erecū, teritus orientis solis rā lum, &c. dios protendit: ut qui longe extra sacro silius ambitus consistant, ex eiū aspectu perspicilem coniecturam facere possint, eorū qua sunt intus tam artificiosē fabricata. Quinetiam Gentiles ipsi non parum ad primos eius introitū contemplandos alliciuntur, unde nemo ipsum templum præterit, qui non sicut prioris uastitatis recordatione renouata nō exigū dolorem, sic ex hoc eius admirabili & diuino opificio permagnam leticiam animo capiat. Cuius quidem opificij asperctū, cum qui superiorem eius euersiōnem deplorat, hic noster sperabat ita prolectum iri, ut in ipsum templū libenter ingredi uellet. Ei autem qui portas iam in gressus fuerit, non sit potestas inter sanpuris & illotis pedibus statim in sancta sanctuariorū ascendi: fed immensa diuinarū & quadam interūmī sanctuariorū & primos introitūs intercedit interca ueſtibulum, pedo, que quatuor obliquis porticibus tanquam in gyrum decorata est. Lō **sanctum,** cuius autem sanctuarij in speciem quadrati columnis sublimibus est undicē circumscriptus: quarum media interstitia sunt intersticiis ligno, in ista reis aut **Sanctuarij** tranlane cancellatis, in medio crem & equabilem longitudinem porrectis locis, circumclusa: medium sanctuarium deluper apertum & patens relictū, quod cœlum suspiciatur, et subtilis aer lucis radiis collustratus intromittatur. **Dō Pontes.** Incepit fontes ex aduersa fronte templi profluenti aqua redundantes positi, HH quibus

quibus omnes qui in sacros templi ambitus introeunt, sordes corporis ab
luant: qui fontes sacrae sancta Baptismatis lausaca representant. Atque hic lo-
cus in quo singuli introeuntum primum ut se laueni morantur, sicut cuiq;
ornatum & splendorem assert: sic illis qui primis fidei principijs instituvi-
lunt, manus percommoda est ad aquiescendum. Quinetiam quo istas res
ad oculos capiendo magna operu varietate concinnae illustraret, aditus ad
tempulum patentes, pluribus porticibus intrinsecus fabricatis confecit. Rur-
sus ex uno templi latere, quod ad solis radios uergit, tres portas construxit:
quarum medianam duabus alijs utrinque colligatis magnitudine, & laxitate ad
maiores amplitudines longe praestare cupiens, repagulis aeneis & ferro ob-
ducitis, colligatisq; varijs cælaturis artificiose expolitis, eam exornauit, eiq;
Porticus, tanquam decumanas portas custodes praefecit. Eodem modo porticibus ex
utraq; parte templi politis, parente usiblitorum numerum adiecit, & in his
Psal. 103. benefice. defluper varias fenestras ad templum maiore luce culluifrandum excogita-
uit, easq; subtili & arguto opere ex ligno confecte, per pulchritudinem exco-
guarum autem locupletiore, splendidiorēq; materia uestiuit undiq; int̄ ea
extruenda affluens sumptuum magnificentia usus est. Verum templo longi
tudinem latitudinemq; describere, & insigne eius deus, amplam magnitu-
dinem, que omnem facile orationem superat, splendidū operum asperium,
fastigii altitudinem prope ad celum pertingentem, eximias dentesq; cedros
Libani superieetas, hoc loco dicendo proseque superuacanei arbitror: quo
cum mentionem diuinā eloquia minime silentio prætereunt: sic locuta: Le-
Solum tem-
pli.

Ecclesiæ etiā
catholice in
fauorato.

tabuntur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantavit. Quid atuinet iam so-
lerti & perpolitæ fabricæ descriptionem, summamq; pulchritudinem, que
in qua partē mirerelucet, exquise explicare: præterim cum oculis melius
perspicere possit, quam verbis exprimi. Porro Sanctuario hoc modo ab-
luto & perfecto, sellisq; quibusdam in altissimo loco ad præsidum ecclæz
honorem colligatis, & subsellis præterea undiq; ordine dispensatio decorè
eximieq; exornato, altarij denique tanquam sancto sanctorum in medio san-
ctuarij sita, ita rursum, ut à plebe & multitudo eo nō possent accedi, cancel-
lis ex ligno fabricatis circumedit: qui adeò artificiosa toletia ad summum
elaborati sunt, ut mirabile spectaculum intuentibus exhibeant. Imò neso-
lum quidem templi ab eo iacebat neglectum. nam marmore summo cum
ornatu strati illustravit. Iam de cætero exteriore sanctuarij partes aggre-
sus, exedras & ædicas utrinq;, maximas illas quidem perpolite extixit,
eæcætæ latéra eius afflabilè coagmentauit, atq; adeò ad fenestræ inferioris tæ-
pli affixit. Quæ eorum causa qui purgatione & asperzione per aquā & Spiri-
tum sanctum egeret, hic non placidissimus Salomon, huius templi Del-
ædicator effectit, ut non amplius verbo, sed re ipsa & veritate prophetæ ce-
litus edita, expleta cerneatur. facta est enim iam uerè gloria domus huius
posterior, supra priorem. Par ratione ecclesia catholica, quæ antehac tyran-
norum infidilijs obruta erat, & diaboli, hostis probitatis, tanquam apud sy-
lua incursionibus usata: iam per gratiam Seruatoris, omni impura & scele-
sta tyrranidis stirpe purgata est: et post abominationem desolationis ad ma-
iores splendorem, quæ prius in ea eluebat, restituta, præter omnium
opinionem misericordie emitet, adeò ut gloria eius posterior prior excellat plu-
rimū. Nam quoniam pastor illius & Dominus Iesus semel pro ipsa mortem
opponit: & post passionem, corpus mortale & caducum, quod eius gratia
induerat, in gloriosum & immortale cōmutauit, & carnē morti obnoxiam
ex corruptione ad immortalitatē traduxit: idcirco par erat & rationi cōsen-
taneum, ut illa non alteratq; Seruator, mita ratione cōmutaretur. Et quam-
quam promissionem terum, hisce quibus iam fruitur longe p̄fabiliorum
acceptit,

acceptit, & propterea maiorē regenerationis gloriam in resurrectione corpo-
ris incorruptibilis, cum choro angelorum lucis aeterna in ipsa Dei regia su-
pra celos sita, cum Christo Iesu eius patrono & seruatore ad secula deinceps
tempitera percipere desiderat: tamen interea loci in hoc præsenti fecu-
lo, ea ipsa quæ pridem uidua & delecta solitudo fuit, his per Dei gratiam cir-
cumuersa floribus, facta est (ut prophetia loquitur) reuera ut lilium. Atq;
quo pacto uesse nuptiali accepta, & corona decoris ornata, uelut choreas
ducere, ad gratias Deo regi agendas, & ad eū latissim uocib. honorandum per
Elaiam doceatur, eam ipsam loquentem audiamus: Exultet anima mea in “ Esa. 51.
Domino. Indut enim me uelle salutis, & tunica latissima circuiteddit me: tan-“
quam sponsum mitra, & tanquam sponsam decorauit me ornamento: & si “
cut terra augens florem lumen, & ut hortus femina sua oritur faciet, si Domi-“
nus Deus oritur facit iusticiam, & exultationem corā uniuersis ḡtibus. His “
igitur ipsa gelit & tripudiat. Sed quibus sponsus, sermo coelestis, ipse Iesus
Christus ex aduero illi respondeat, audi Dominum dicentem: Ne timeas “ Esa. 54.
quod cōfusisti, nec reuearis quod exprobrata. Quin ignominia pet-“
petuæ obliuisceris, & probri uitidinitatis tute nō recordaberis. Non ut mulier ex “
tem desertam & puillam animo uocauit te Dominus, neq; ut mulierem ex “
iuuentute odio habitat, dixit Deus tuus: Tempore exigua dereliquit te, & “
in misericordia magna miserebor tui. In ira exigua auerti faciem meam abs “
te, & in misericordia aeterna miserebor tui, dixit qui liberauit te Dominus. “
Surge fure, que bibisti ex manu Domini poculū furoris sui. Poculū enim “ Esa. 51.
ruina, calicem iræ mee ebibisti, & exinanisti: & non erat qui cōsolaretur “
te ex omnibus libertatibus tuis, quos peperisti, & non erat qui prehenderet ma-“
num tuam. Ecce accepi de manu tua poculū ruinae, calicem iræ mee, & non “
adspicies ut amplius bibas illum: & dabo illum in manus eorū qui iniuria affe-“
cerunt te, & qui humiliauerunt te. Surge, surge inde robur, inde gloriam “
tuam: excute puluerem, & surge. Ahsid, solue uinculum collis tui. Eleua un “
dig oculos tuos, & uide congregatos filios tuos. Ecce cōgregati sunt, & ue-“
nerant ad te. Vnu ego, dicit Dominus, quia omnes illos ut ornatum indues, “
& circumpones eos tanquam sponsa decorem. Quia loca deserta tua & diri-“
ta & ruina iam angusta redduntur ab inhabitatoribus tuis: & elongabun “
rurabat te, qui absorbuerunt te. Dicent enim in aures tuas, filii tui, quos per-“
didisti: Angustus est mihi locus, facito mihi locum ut inhabitem. Et di-“
ces in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego orba sum liberis, & ui-“
da: istos quis educauit mihi? Ego reliqua sum sola: isti mihi ubi erant? “
Hæ Elaia ante uaticinatus est. Hæ olim in Sacris literis de nobis tradi-“
ta. Par autem erat, istorum uerborum ueritatem iam tandem re ipsa comple-“
tam fore. Porro eiusmodi uoces sponsi uerbi Dei ad suam sponsam sacram, “
& sanctam Ecclesiam loquentis, merito iste sponsa exornator Paulinus, do-“
mum desertam, ruina facetem, ab hominibus desperatam, communibus o-“
mnium ueluti precibus, manuumq; uelitarum opera adiuncta adiutus, Dei
omnium gubernatoris ope, & Iesu Christi uirtutis praesidio ei erexit, excita-“
uitq; ratione eam construxit, quæ ex sacrorum oraculorum descri-“
ptione didicisset. Atq; ut hoc certe miraculum maximum est, & supra omnē
admirationem, his in primis qui soli externarum rerum uiso & contempla-“
tione animum attendunt: sic illa archetypa & exemplaria, quæ primam ha-“
rum rerum speciem repræsentant, menteq; sola percipiuntur, quæ decora
eximiaq; sunt, renovationes dico diuini & rationalis in animis nostris adi-“
ci, omnia miracula longe superant. Quod guidem edificium ipse Dei filius
ad suam ipsius effigiem fabricatus, omnino in omnibus partibus Dei spe-“
cim illi largitus est: & naturam immortalem, corporis expertem, rationis
HH 2 participem;

participem, ab omni terrestri & concreta materia alienam, substantiam foliamentis intelligentia cognitam ei tribuens, semelq; in initio ex eo quod non erat, in id ut esset efficiens, sponsam sanctam & templum sacrum libip; & patri suo architectus est. Idemq; ipsum ille ipse perspicue suis verbis ostendit. sic enim loquitur: Inhabitabo in illis, & in ambulabo, & ero eorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Ac talis adeo in principio anima fuit, perfecta scilicet ac sincera, utpote quæ ecclesiæ Dei uerbi imaginem uere representauit. Verum uero proprium demons nefaria inuidia & emulatione suis ipsi us libero arbitrio, perturbationibus nequitæ se dediderat, Deus ab eare cessit: & propterea tanquam patrono ac defensore suo destituta, facile capi, facilè in eorum infidis uenire poterat, qui tam diu in eam adeo graui iniuria flagrassent. Itaq; testudinibus & machinis inimicorum, hostiisq; qui non oculis cerni illi quidem, sed mentis eis solum percipi possunt, obiecta, notabilis ruina concidit: usq; eò, ut lapsi uirtutis super lapidem consistens, nō omnino permaneret in ea, sed tota penitus humi prostrata tanquam mortua faceret, naturalibus Dei notionib; omnino orbata. Eam igitur quæ erat ad Dei imaginæ fabricata, delapsam uastavit non aper hic de sylva, qui sub aspectu nostro subiicitur: sed perniciousus deamon, & agrestes bellæ, quæ cogitatione solum intelliguntur: quæ quidem prauis affectionibus qualiter dentibus suæ improbitatis telis illam incenderunt, itaq; igne sacram reuera Dei concremarunt sanctuarium, in terrap polluerunt tabernaculum nominis eius. Deinde eam miseram magno aggere obruentes, in desperationem omnis salutis protius conicerunt. Verum hic curator eius, salutaris Dei sermo, splendor patris, illam ubi debita pro peccatis suis luisset supplicia, iterum de integræ incredibili patris optimi erga humanum genus clementia obsecutus, in pristinum statum restituimus. Rursus, cum postea à diabolis ministris oppugnata esset, feruauit in columnæ ac principium Imperatoribus ac principibus summis sanctis in miscib; sibi auctis, eorum opera uniuersum mundum omnibus imprepars ac pestifer hominibus, atq; adeo crudelibus & Dei inferis tyrannis, tanquam labo pernicioſa, perpurgauit. Deinde uero iros sibi cognitos, hoc est, tam pridem ipsi per uitæ sanctimoniam consecratos, clam & occulte tanquam in tristi & aspera persecutione procella, ipsius protectione quasi integrum quodam opertos obductosq; in lucem educens, & praelaris sacri Spiritus donis per pulchritudinem adornans, rursus animas paulo ante uelut sordibus inuolutas, omni colluiae & ingenti impiori decretorum aceruo oppressas, per istos palis & ligonibus, hoc est acribus ad animum retiendum salutaris doctrinæ monitis effudit, expurgauit, absteruit: & ubi locum ac sedem mentis omnium uestrum splendidam & claram effeceras, de reliquo huic sapienti & proprio præsidio concredit: qui ut in alijs rebus tam ad iudicandum acutus, tum ad orationem, quid in quaq; re agendum sine undam perspicax existit: sic in interioru[m] animalium tanquam fortissimi comitellarum cogitatione recte discernenda, et benignè disquirienda prudens et gravis: & à primo feré die huc uisq; in animo cuiusq; sicut cuius accommodatum censuit, adificare non aliquando cessauit. Interdum aurum fulgens, non nunquam probatum & purum argentum, eximios non raro ac preciosos lapides, ut sacram denu[m] ac mysticam suis erga uos officij compleret propteriam, per quam dictum est: Ecce ego preparo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua lapphitum, & propugnacula tua falpidem, & portas tuas lapides crystalli, & murum tuum lapides electos, & omnes filios tuos do eos à Deo, & in multa pace liberos tuos, & in iustitia adficeris, iusticia igitur, & adficiens, pro ratione totius populi suas distribuit factates. Nonnullos exterioru[m] ambitu[m] ceu[m] muro circu[m]epit: hoc est, sicut non

2. Cor. 6.

Anime templo, quomodo à demonone corrupti, & per Christum rufum instaurati.

Epist. 73.

Itaq; testudinibus & machinis inimicorum, hostiisq; qui non oculis cerni illi quidem, sed mentis eis solum percipi possunt, obiecta, notabilis ruina concidit: usq; eò, ut lapsi uirtutis super lapidem consistens, nō omnino permaneret in ea, sed tota penitus humi prostrata tanquam mortua faceret, naturalibus Dei notionib; omnino orbata. Eam igitur quæ erat ad Dei imaginæ fabricata, delapsam uastavit non aper hic de sylva, qui sub aspectu nostro subiicitur: sed perniciousus deamon, & agrestes bellæ, quæ cogitatione solum intelliguntur: quæ quidem prauis affectionibus qualiter dentibus suæ improbitatis telis illam incenderunt, itaq; igne sacram reuera Dei concremarunt sanctuarium, in terrap polluerunt tabernaculum nominis eius. Deinde eam miseram magno aggere obruentes, in desperationem omnis salutis protius conicerunt. Verum hic curator eius, salutaris Dei sermo, splendor patris, illam ubi debita pro peccatis suis luisset supplicia, iterum de integræ incredibili patris optimi erga humanum genus clementia obsecutus, in pristinum statum restituimus. Rursus, cum postea à diabolis ministris oppugnata esset, feruauit in columnæ ac principium Imperatoribus ac principibus summis sanctis in miscib; sibi auctis, eorum opera uniuersum mundum omnibus imprepars ac pestifer hominibus, atq; adeo crudelibus & Dei inferis tyrannis, tanquam labo pernicioſa, perpurgauit. Deinde uero iros sibi cognitos, hoc est, tam pridem ipsi per uitæ sanctimoniam consecratos, clam & occulte tanquam in tristi & aspera persecutione procella, ipsius protectione quasi integrum quodam opertos obductosq; in lucem educens, & praelaris sacri Spiritus donis per pulchritudinem adornans, rursus animas paulo ante uelut sordibus inuolutas, omni colluiae & ingenti impiori decretorum aceruo oppressas, per istos palis & ligonibus, hoc est acribus ad animum retiendum salutaris doctrinæ monitis effudit, expurgauit, absteruit: & ubi locum ac sedem mentis omnium uestrum splendidam & claram effeceras, de reliquo huic sapienti & proprio præsidio concredit: qui ut in alijs rebus tam ad iudicandum acutus, tum ad orationem, quid in quaq; re agendum sine undam perspicax existit: sic in interioru[m] animalium tanquam fortissimi comitellarum cogitatione recte discernenda, et benignè disquirienda prudens et gravis: & à primo feré die huc uisq; in animo cuiusq; sicut cuius accommodatum censuit, adificare non aliquando cessauit. Interdum aurum fulgens, non nunquam probatum & purum argentum, eximios non raro ac preciosos lapides, ut sacram denu[m] ac mysticam suis erga uos officij compleret

Epist. 54.

propteriam, per quam dictum est: Ecce ego preparo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua lapphitum, & propugnacula tua falpidem, & portas tuas lapides crystalli, & murum tuum lapides electos, & omnes filios tuos do eos à Deo, & in multa pace liberos tuos, & in iustitia adficeris, iusticia igitur, & adficiens, pro ratione totius populi suas distribuit factates. Nonnullos exterioru[m] ambitu[m] ceu[m] muro circu[m]epit: hoc est, sicut non

facta undiq; munit: cuius generis infinita est multitudo, quæ structuram magnificientiorem ferre non ualeat. Quosdam ad introitus uersus templum in Ecclesiæ moderis patentes admittit: illosque fanitores confituit, ut homines in templo intromittant: qui sanè tanquam templi uelibula non immergit prostributio. Alios primis columnis a ualam templi ad quadrati speciem extrinsecus ambientibus suffulciciat est, intra prima litera quatuor Euangeliorum quasi regupala introducit. Alios ad sanctuarij septa collocat, nempe catichumenos, & eos qui in incremento ac progressu fidei uerificantur, quicq; ab intimis arcans mysterijs, quib; perfecti fideles fruuntur, nō longe separantur. Ex istorum numero, eos quorum animæ diuino lauacro initiat aut purgatae sunt, omnig; macula vacua, assumunt atq; ex illis deinde alios columnis interiori ac mystica Sacrarum literarum intelligentia, quæ sunt exterioribus illis columnis multo splendidiores, suffuent, alios senectis, per quas lumen sancti Spiritus in corda infunditur, misericordia illustrat. Porro uelibulo uno maximo ad summi regis & solius Dei gloriam, templi uentre sum decoruduas etiam secundas fenestras ad gloriam Christi & Spiritus sancti, cuiusdem cum patre, authoritatis ac potentie uiritate constituit. In ceteris totius templi partibus illustra ueritas cuiusq; sigillatum in fide nostra contenta indicia, & quasi notas ante oculos omnium statuit. Præterea iste Paulinus undique viuos in terra gradientes, ac solidos animorum lapides deligens, ampliatus & regales domum, splendidae & plena lumina ex omnibus fabricauit. Ac cum interiores tertiæ exterioreis eius partes, quia nō ex anima solū et mente, sed etiam ex corpore constant, florido & insigni castitatis modestiaq; ornata illustrauit. Insunt porro in hoc templo throni, sellæ infinitæ, & subsellia, que sunt animæ illi, in quibus diuinis spiritus dona penitus insidunt: qualia quoniam inter facies Apostolorum cernebantur: quibus lingue igne diuise & dominis sp̄tæ apparuerunt, & singulæ in singulos eorum refederunt. Sed sicut in omnium uestræ præfæ ipse Christus totus reuera consideret: sicut illis qui secundas uirtutis post eum obvident, singuli secundum proportionem illius quod espete possunt, discretas Christi uirtutis & Spiritus sancti portiones asequuntur. Animæ item quorundam sunt fides angelorum, qui ad quemque ipsorum tertiæ instituendum alsignantur. Augustum portant, & umbras, & umbras altare, quid aliud significat, quam purum sanctum altare immunitum, & etiam sumnum. sicut communitis omnium sacerdos: cui ad dextram aſſitens magnus ipse totius orbis pontifex Iesus unigenitus Dei filius, & fragrans incensum & precum sacrificia, sanguinis & concreta materiæ expertia, ab omnibus latè aspectu & supinis ac erexit manibus excipiens, coelesti patris Deo omnipotenti offert, ipseq; primus patrem adorat, & solus dignum decus tribuit, ac uenerationem: deinde ab eo sine intermissione flagitat, ut nobis omnibus benignus & propitius esse perseveret. Eiusmodi est immensus illud templum, quod per uniuersum orbem sub sole situm, magnus omnium rerum opifex Dei sermo fabricauit. Inq; eodem effigiem gloriosi templi supra ecclesi globo positi, sola mente comprehensam inter homines accurate expressit: ut omnis creatura, animaliaq; in terra rationis capacia, patre ipsius uero honore & cultu efficeret. Qui etiam ipsam regionem supercoelestem, & loca ibi sita (qua sunt exemplaria horum quæ hic apud nos sunt) superioremque Hierusalem, coelestem montem Sion, & ciuitatem excelsum Dei uiuentis confiuit: in qua innumerabiles angelos celestis.

HH 3. te: Nam